

Bóta Ildikó – Potoczky Gábor: *Fény-űzők*, 2003.

SIFTER VERONIKA

Az előadás színházkulturális kontextusa

A magyarországi közönség a 90-es évektől viszonylag rendszeresen találkozhatott olyan előadásokkal, melyekben vegyes képességű, fogyatékkal élő, megszokottól eltérő alkatú, korú előadók szerepeltek. A Székény Színház mozgásszínházi találkozóin fellépett Tyst Theatre, Théâtre du Plantin, több alkalommal a Kaleidoscope Theatre.¹ A Múcsarnok 1996-os fesztiválprogramjában Raffaello Sanzio Társulat *Oresteia*² című darabját mutatták be, míg a Petőfi Csarnokban a DV8 *Bound to Please*³ előadása és az International Movement Theatre⁴ vendéjátékai voltak láthatók. A CandoCo először 2002-ben járt hazánkban a Sziget Fesztiválon.⁵

¹ REGŐS Pál és REGŐS János, *Színház ég és föld között* (Budapest: Műegyetem, 2008), 73–75.

² (KÁG), „Meztelen és való”, *Kurír*, 1996. nov. 29., 11.

³ „Newson *Bound to Please*-e – mint szinte bármelyik alkotása (melyek közül két évtized alatt eddig ötöt láthattunk itthon) – kényelmetlenségével, kíméletlen őszinteségével tüntetett. Payne-Myers karaktere, amely a külföldi táncvendéjátékok másfél évtizedig tartó aranykorának vége felé tűnt fel, mélyen megérintette a feszes, tökéletes állapotban lévő, fiatal táncosi alakhoz szokott nézői szemeket, mivel elsőként hozott elő komolyan egy olyan kényes és alapvető kérdést, mint a generációs különbségeké.” HALÁSZ Tamás, „A testben múló idő”, *Színház* 49, 1. SZ. (2017): 12–16, 13.

⁴ *Antigoné* szórólap 1997, SZFA–OSZMI Táncarchívum, hozzáférés: 2022.01.16, <https://mandadb.hu/tetel/753194/Antigone>.

⁵ HALÁSZ Tamás, „Mozgáskorlátozatlanok”, *Népszabadság*, 2002. aug. 08., 9.

Az előadások mellett – többek között a Kortárs Táncműhely programkínálatában – elérhetőek voltak azok a mozgástréningek, tánc-kurzusok, mozgásterápiás műhelyek, melyek lehetővé tették a résztvevők számára, hogy előképzettség nélkül részt vehessenek a foglalkozásokon. A bemutatott előadás szempontjából kiemelkedő fontosságú volt az Alito Alessi vezette DanceAbility kurzus, aki a táncképesség alapjául a lélegzés képességét jelölte meg. A kurzust kifejezetten mozgássérültek és hozzátartozók részére ajánlották, de bármilyen adottsággal, fogyatékkal élő érdeklődő számára nyitott volt.⁶

Az évtized végére megalakultak az első hazai vegyes képességű, illetve fogyatékkal élő tagokból álló társulatok, táncsoportok: 1998-ban Elek Dóra vezetésével a Baltazár Színház,⁷ Bóta Ildikó kezdeményezésére a Tánce-

⁶ „Korlátok nélkül”. Alito Alessi kurzusa a Magyar Mozgás-és Tánc Terápiás Egyesület, Kortárs Táncműhely/Óbudai Színházi Műhely szervezésében. Szórolap Kálmán Ferenc magángyűjteményéből.

⁷ „Elek Dóra, a leendő társulat vezetője nem győgyepedagógus, inkább színházi szakember, határozott rendezői attitűdökkel. Szeret értelmi fogyatékosokkal dolgozni, mert ők amellet, hogy felnőttek, tehát hasonló problémák foglalkoztatják őket, mint minket, a munkától a párválasztásig, genetikailag konzerválódott gyermeki szemléletükkel, erősebb ösztöneikkel olyan nézeteket képviselnek, amelyek a normálisnak mondott embert állandó elgondolkodásra, csodálkozásra készítenek.” sissó, „Kezdetben volt a bolondok uzsonnája: (Értelmi fogyatékosok előadásai)”, *Magyar Narancs*, 1998. máj. 21., 32.

ánia,⁸ 1999-ben a Gördülő Táncsoport.⁹ 2001-ben létrejött a Roll Dance Budapest Kerekesek székese Kombi Tánc Együttes,¹⁰ 2005-ben a Napsugaras Csoport,¹¹ illetve a Mázínház.¹²

A mozgásukban akadályozott előadók számára kiemelkedő fontosságú, hogy meg tudják közelíteni az előadás- és a próbahelyeket. Míg a nagyobb külföldi társulatok a fellépés feltételeként szabhatták az előadók számára megfelelő utazás, szállás- és próbahelyek biztosítását,¹³ illetve elérhetőek voltak

⁸ Bóta Ildikó szóbeli közlése Sifter Veronikának. 2022.03.14. Az ArtMan Együttes honlapján a Tánceánia Együttes alapításának éve 1999. Hozzáférés: 2022.01.16, <https://artman.hu/mit-teszunk/mozgas-csoportok/tanceania-egyuttas/>.

⁹ A Gördülő Táncsoport bemutatása, hozzáférés: 2022.01.16, <http://www.gordulotanc.hu/bemutatkozunk.php>.

¹⁰ Roll Dance Budapest, hozzáférés: 2022.01.16, <http://www.rolldance.hu/hu/index.html>.

¹¹ MOLNÁR Györgyi, „Akik eltáncolják a muzsikát”, *Magyar Nemzet*, 2008. okt. 27., 14.

¹² Mázínház: „Rólunk”, hozzáférés: 2022.01.16, <https://mas-zinhaz.hu/rolunk>.

¹³ „Mellékeljük a 2000. őszi turnészezón új repertoárjának részleteit. A nemzetközi turnékon a társulat honoráriumra 4.000 (font) plusz szállás és utazás – ez több fellépés esetén alkuképes. Szállás és szállítás külföldi turné esetén: Vonat: a társulat csak akkor tud vonattal utazni, ha ezek megközelíthetősége a társulat tagjai részére (különösen az illemhelyek) biztosítható. A szükséges intézkedéseket előre szükséges egyeztetni és a társulattal tisztázni. Légi közlekedés: A legtöbb légitársaság rendszeresen szállít kerekese székese utasokat, de előzetesen jelezni kell ezt a tényt az ülőhelyek foglalásakor. A repülőteret külön kell értesíteni, mert a fenti információk ne mindig jutnak el hozzájuk az utaslistán szereplő adatokon keresztül. Továbbá több időre van szükség a check-in-nél. Szállás: A mozgássérült táncosoknak akadály-

számukra olyan nagyobb befogadóképességű, könnyen akadálymentesíthető helyszínek, mint a Sziget Fesztivál, vagy a Petőfi Csarnok, addig a 90-es évek végére a független táncársulatoknak komoly nehézséget jelentett már a hozzáférhető próbahelyek felkutatása is – az akadálymentesítés szintjétől függetlenül.¹⁴ Bár az 1997–1998-ban életbe lépő törvények¹⁵ részletesen szabályozták a

mentesített szállásra van szükségük. A szobának nem szükséges a szálloda földszintjén lennie, ha van megfelelő lift, legalább 800 mm széles ajtóval és hasonló szélességű ajtóval ellátott, akadálymentesített fürdőszoba. Megfelelően akadálymentesített szállást találni nem egyszerű, kérjük, engedje meg, hogy segítsünk Önnek! Vonja be a foglalási folyamatba asszisztensünket! Ez mindennapos probléma számunkra is, ami miatt találmányunknak kell lennünk. Ismertesse velünk a költségvetését, és mi magunk igyekszünk megoldani a szálláskeresést. A fogyatékkal élő táncosoknak kétágyas szobákra van szükségük. A társulat többi tagjának egyágyas szobára van szüksége. Ezek a feltételek nem módosíthatók.” CandoCo Dance Company ajánlata a MU színház részére, 2000. évi turnéra Szórolap, SZFA–OSZMI Táncarchívum. (Sifter Veronika fordítása.)

¹⁴ 1998-ban azzal az elsődleges céllal jött létre az L1 Független Táncművészek Társulása, hogy tagok közösen béreljenek és tartsanak fent próbahelyet. „»Pesszimista és szomorú«: Ladjánszki Márta koreográfus”, *Magyar Narancs*, 2010. szept. 16., 46.

¹⁵ „18. § (1) A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési, kulturális, sport- és más közösségi célú létesítmények látogatását. [...] 29. § (1) (6) A törvény kihirdetésekor már meglévő középületek akadálymentessé tételét fokozatosan, de legkésőbb 2005. január 1-jéig el kell végezni.” 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról. Továbbá: „2. § E törvény alkalmazásá-

fogyatékos személyek jogait, esélyegyenlőségük biztosítását, a közhasználatú épületek megközelíthetőségét, a középületek akadálymentesítését nem sikerült a jogszabályban előírt határidőre, 2005-re megteremteni. A egyes képességű tagokkal dolgozó társulatoknak az adott befogadó-illetve előadói helyszínhez kellett alkalmazkodniuk. Ilyen befogadó tér volt a MU színház, melynek Duplex est sorozata fiatal alkotók – egy este két társulat – számára kínált bemutatkozási lehetőséget.

ban: 1. Akadálymentes: az épített környezet akkor, ha annak kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosított, ideértve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük. [...] 9. Közhasználatú építmény: az olyan építmény (építményrész), amely a település vagy településrész ellátását szolgáló funkciót tartalmaz, és használata nem korlátozott, illetve nem korlátozható (pl. alap-, közép-, felsőfokú oktatási, egészségvédelmi, gyógyító, szociális, kulturális, művelődési, sport, pénzügyi, kereskedelmi, biztosítási, szolgáltatási célú építmények mindenki által használható részei). [...] 31. § (1) Az építmény elhelyezése során biztosítani kell: d) a közhasználatú építmények esetében a mozgásukban korlátozott személyek részére is a biztonságos és akadálymentes megközelíthetőséget. [...] (4) Az építménynek és részeinek (önálló rendeltetési egység) építése, felújítása, átalakítása, bővítése, helyreállítása, korszerűsítése során biztosítani kell: c) a mozgásukban korlátozott személyek részére is a közhasználatú építmények esetében a biztonságos és akadálymentes használhatóságot". 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.

Dramatikus szöveg, dramaturgia

A *Fény-űzők* előadása alatt a színpadon nem hangzott el szöveg. A programfüzet leírásában egy Saint-Exuperytől származó idézet szerepel: „Egyetlen igazi fényűzés van csupán, az emberi kapcsolatok”. Ezt a luxust, a szórólappal szövegével élve a „kapcsolódás, találkozás, érintés, érintkezés és kommunikáció” fényűzését mutatta be első színpadi darabjával a Tánceánia Együttes, „az első súlyosan kommunikáció gátolt (mozgás és beszédsérült) emberekből álló társulás.”

A fény és a teljes sötétség négy szakaszra tagolta az előadást, egy-egy szituációban mutatva be a két eltérő képességű táncos kapcsolódásának dinamikáját. Az előadásról mind a két este videofelvétel készült.¹⁶ A darab első részében a szereplőkön lévő kabát, cipő és zokni levételét, az előadók földre kerülését, kapcsolódásukat, szintváltásukat láthatjuk. Ezt követően a táncosok állásban, illetve (kerekeszékben) ülve, kartávolságban, vagy egymást érintve mozognak. A harmadik fejezetben a távolság nagyobbá, a mozgás dinamikusabbá válik, legvégül a korábbiaktól eltérő, világosabb fényviszonyok lehetővé teszik az érintés mellett a tekintet, mint kapcsolódási pont megjelenését. A darab lezárásában a táncosok egymás tereit is bejárják. Bótát Potoczky kerekesszékében, míg Potoczkyt álló helyzetben, pörgésben is láthatjuk.

A rendezés

A díszletelemek nélküli színpadon világítás által kijelölt fénykörök, illetve négyzetek váltak a tér rendezőelemeivé, kijelölve a szereplők mozgásterét, a találkozási pontokat. Az utolsó részben a fehér balettszőnyeggel bo-

¹⁶ A 2003. szeptember 25. és 26-i *Fény-űzők* előadásról és az azt követő improvizációról készült videofelvétel. Bóta Ildikó magángyűjteménye.

rított színpad egésze fényben látható, s a fény megnöveli a táncosok mozgásterét, lehetővé téve a húzásokat, tolásokat, testsúlyáthelyezéseket, játékosabb helyzetek kibontakozását.

A *Fény-űzők* és az azt követő improvizáció az esten belül közös ívet alkot, ahol a nézők az első hazai és vegyes képességű előadók-ból¹⁷ álló társulat színpadi debütálásának tanúi. A fogyatékkal élők ellátását célzó intézményi keretek között megalakuló Tánceánia Együttes a táncos és mozgásterapeuta Bóta és a kommunikáció-gátolt (mozgás- és beszédsérült) Potoczky duettjével lép ki először a színházi nyilvánosság elé, ahol a kapcsolódás és kommunikáció lehetőségeit kutatják a mozgásimprovizáció, a kontakttánc eszközeivel. Az ezt követő quartett-improvizációban a Tánceánia tagok a táncos és koreográfus Gál Eszter és a zenész Grensó Istvánnal kiegészülve reflektálnak egymás mozgás- és zenei improvizációjára. Az előadók bátran nagyítják fel, tükrözik, esetenként karikírozzák a sajátos mozgásmintákat, megjelenik a későbbi Tánceánia előadásokra is jellemző humor.¹⁸

¹⁷ A Tánceánia Együttes – önmeghatározása alapján – vegyes képességű táncscsoport, hozzáférés: 2022.01.16, <https://artman.hu/mit-teszunk/mozgas-csoportok/tanceania-egyuttess/>.

¹⁸ „Az alkotók nem félnek az első pillantásra akár groteszknak is tekinthető látványtól, amelyet a másképp működő testek esetében a mozdulatok nyitottsága és látszólagos kontrollálatlansága teremt. A groteszk azonban sokszor sajátos líraiságba vagy éppen cirkuszi komikumba fordul (pl. amikor a *Mandala* című előadásban az előadók különböző görgő-billenő alkalmatosságokon egyensúlyoznak és gurulnak versenyt a színpadon). Ezek a helyzetek nem engedik, hogy a néző megálljon az együttérzés vagy szánalom érzésénél, hanem arra ösztönzik, hogy kitartsa a tekintetét, elmélyüljön a testek szemlélésé-

A korábbiaktól eltérően nem módszerbe-mutató alkalmat, szakmai prezentációt látnunk színházi térben,¹⁹ hanem annak a Tánceánia együttesnek az első táncelőadását, melyet a hazai kortárstánc szakma 2018-ban Lábán Rudolf-különdíjban²⁰ részesített.

Színészi játék

Bóta Ildikó a Bolero Pantomimegyüttesben tűnt fel, emellett az 1980-as évek második felétől Budapesten (Berger Együttes) és Egerben táncolt és oktatott. Előadásmódja ötvözte modern tánc, pantomim, kontaktimprovizációs tapasztalatait²¹ a mozgásterápiás, Dévény- és Dance Ability módszerek megközelítésével.²² Az előadásban mozgásterapeu-

ben, engedje meg magának azt, amit a hétköznapiakban esetleg nem enged, mert inkább elkapja a tekintetét.” BEREZCS ZSUSZA, „Tánc-képesség: Az ArtMan Egyesület munkájáról”, *Színház* 49, 7. sz. (2017): 10–14, 12–13.

¹⁹ Bóta a halmozottan fogyatékos fiatal felnőttek komplex rehabilitációját felvállaló Bliss Alapítványnál kezdett el mozgásterápiás csoportot vezetni Alessi módszerével. A több éven át tartó kiscsoportos munka eredményét a csoportban részt vevő Potoczky Gáborral először szakmai konferenciákon prezentálták

²⁰ A Lábán Rudolf-Díjat a Trafó Kortárs Művészetek háza és a MU Színház alapította 2005-ben „legszínvonalasabb alkotásainak, alkotóinak elismerésére és népszerűsítésére”. A Lábán Rudolf díjról. hozzáférés: 2022. 01.16. <https://trafo.hu/labán-díj>.

²¹ Bóta Ildikó Sifter Veronikának küldött életrajza 2022. 02. 04-én.

²² „Bóta érdeklődése – a sérültség, mozgáskorlátozottság állapotát megélve – még modern táncosként szerzett kisebb-nagyobb sérülései folytán irányult a különböző terápiás gyakorlatok felé. Nem sokkal később a Dévény-módszerként ismert manuális technika elsajátításával már mint képzett mozgás-

taként és táncosként egyaránt jelen van. Ez a speciális jelenlét a mixed-ability mozgalom sajátossága, mely rehabilitációt és az integrációt egyaránt szolgálja. Mindez a későbbiekben is jellemzi a Tánceánia munkamódszerét.²³ Az érintés a *Fény-űzők*ben a szereplők kapcsolódásának, párbeszédének elsődleges módja. Egyfelől fő kommunikációs csatorna, másrészt mozgatások és mozgások, húzások, tolások, súlyadások terepe.

Potoczky Gábor három éven át dolgozott Bóta Ildikóval a Bliss Alapítvány mozgásterápiás csoportjában. Mozdulataiban folyamatosan jelen van „nemengedelmeskedés”.²⁴ Potoczky az előadás során egyfelől az egyes testrészek mozgékonyságának, irányíthatóságának tudására épített, például a kifejezetten mozgékony lábujjakra a kéz ujjjaival szemben. Tisztában volt a partner, kellékek súlyával, tudatosan használta a gravitációt, ami lehetővé

terapeuta dolgozott mozgássérültekkel. 1998-ban Kálmán Ferencsel vett részt egy az Egyesült Államokban sikerrel alkalmazott mozgás- és táncterápiás technika Budapesten rendezett workshopján, melynek tapasztalatait a Bliss Alapítvány Módszertani és Kommunikációs Központban, halmozottan fogyatékosokkal való foglalkozásokon ültették át a gyakorlatba.” (Nn) „Bozsik Yvette Társulat: *Táncterápia*”, trafo.hu, hozzáférés: 2021.11.26, https://trafo.hu/programok/program_21_8.

²³ BÓTA Ildikó, „Aki lélegzik, táncolni is képes”, artman.hu, hozzáférés: 2022.02.04, <http://artman.hu/aki-lelegzik-tancolni-is-kepes/>.

²⁴ „Potoczky Gábor 27 esztendő. Születési sérülése miatt nem tud beszélni és úgy mozogni, mint a többiek. Kerekesszékekben ül. »Ha valamit mondani szeretnék vagy tenni akarok, a tagjaim nem engedelmeskednek a szándékomnak, hanem számomra is kiszámíthatatlan kerülő utakra visznek, ahol küszködnöm kell, hogy visszaszelídítsem őket. De ha hallom a zenét, elfelejtem a korlátaimat.«” FÉDERER Ágnes, „Ildi, a zene és én”, *Népszabadság*, 2004. jan. 02., 8.

tette a takarékosabb testhasználatot. A „nemengedelmeskedés”, mint alapállapot kísérletezésre készítette, jelenléte mindvégig intenzív, éber maradt.

Esetében az előadáson és a próbákon való részvétel – a színházépület belső elrendezését tekintve –²⁵ külön erőfeszítést és nagyfokú testi tudatosságot igényelt. Az előadás lehangsúlyosabb és egyben többfunkciós színpadi kelléke Potoczky Gábor mindennapokban használt mechanikus, önhajtós kerekesszéke. Az eszköz önmagában is erős hatással bír a kiemelt térben, jelenléte első pillanatban egyértelművé teszi használója nem konvencionális mozgástapasztalatát. A szék a színpadon eleinte „rendeltetészerű” funkcióját tölti be; Potoczky ülő pozícióban végzett mozgásainak alátámasztója, lehetővé teszi az előadó helyváltoztatását. A darab közepétől a kerekesszék szerepe és használata fokozatosan átalakul, míg a végén, a kontaktimprovizációból ismert közös nyugalmi pontok keresésénél, a testsúly áthelyezéseknél szinte maga is „játszóvá” válik; a megtalált súlypont immár a két előadó és az elmozdulást, stabilitást egyaránt jelentő szék triójából fakad.

Színházi látvány és hangzás

Az előadás zenei anyaga felvételtől játszott, eltérő atmoszférájú és különböző előadóktól származó dalok sorozata. A darab első részében a zene hiánya, a teljes csend dominál. Ezt követően Cezaria Evora *Ausencia*, a harmadik részben Laurie Anderson *Strange*

²⁵ Az előadás helyszíne a MU Színház első emeleti színházterme volt, melyhez az utcaszinttől számítva két lépcsősor vezetett. A mosdó a földszinten helyezkedett el. Potoczky Gábor személyi asszisztenciáját Bóta Ildikó vállalta, a nézőtér megközelítéshez a mozgásukban akadályozott nézők pedig a Bliss Alapítvány önkénteseinek segítségét vehették igénybe.

Angels, zárásként Vassilis Saleas *Improvisation* című száma hallható.

A darab fénytervezője Bánki Gabriella, aki kezdetben táncosként, majd angliai, hollandiai tanulmányúttját követően fénytervezőként dolgozott független társulatokkal. A 2003-as Duplex-estet követően a hazai vegyes képességű előadók közül több alkalommal működött együtt a Tánceánia Együttessel, valamint a Baltazár Színházzal.²⁶

Az előadás szereplői földszínról, egyforma férfiöltönyöket és pólót viselnek. Míg Potoczky esetében a monokróm férfiruha erősíti azt a benyomást, hogy az előadó ön magát játssza és nem egy szerepet, addig Bóta esetében ugyanaz a férfi öltönytadrág jelmezként hat, kijelölve viselője szerepeit – koreográfus, mozgásterapeuta, a partner kommunikációját, mobilitását segítő asszisztens.

Az előadás hatástörténete

A *Fény-űzők* színpadra állítása²⁷ megnyitotta az utat a vegyes képességű előadók részvé-

²⁶ Bánki Gabriella Wikipédia-oldala, hozzáférés: 2022.02.04. https://hu.wikipedia.org/wiki/Bánki_Gabriella.

²⁷ Az előadás létrejöttéhez szükség volt a Bliss Alapítvány és Potoczky Gábor szüleinek támogatására. A színpadi próbákat bele kellett építeni az alapítványban folyó rehabilitációs munka napirendjébe „Az volt a pláne, hogy abban a nagyon szigorú napirendben, ami a Blissben volt, ezeknek a fiatal felnőtt, súlyosan, halmozottan fogyatékosoknak, ebbe a napi és hetirendbe azt beleapplikálni, hogy akkor nem heti egy közös alkalom van, hanem mi külön fogunk próbálni. És hát kellene három vagy négy alkalom, amikor a Gábornak bele kéne, hogy férjen oda, hogy akkor én tudok vele dolgozni, s ez nagyon nagy dolog volt... borzasztó nehéz volt összehozni! És nem akarták elengedni a Potót a szülők! Az, hogy ott (a Blissben) mi történik a gyerekekkel, [...] hogy a Gábort (elengedni)

telével készült hazai táncelőadások előtt. Az előadás után fél évvel Féderer Ágnes a *Népszabadságban* mutatta be részletesen Bóta Ildikó és Potoczky Gábor közös munkáját. Ezt követően vette fel Bóta Ildikóval a kapcsolatot Bozsik Yvette koreográfus, aki 2004-ben debütáló *Táncterápia* című előadásában külön jelenetet szentelt a Tánceánia-tagok duettjének. A duettet koreografáló Bóta és a két alkalommal játszó Potoczky mellett Bruckner Csaba, Gribunov Anton, Puskássy Márk játszott abban az előadásban.²⁸ A megjelenő kritikák kitérnek a Tánceánia etűdre – hol magasztos, heroikus küzdelem bemutatásaként, hol nagy előkészítést igénylő jelenségként, vagy épp megengedhetetlen koreográfiai elemként írva le.²⁹

egy idegennel [...] ki fogja etetni? hogy fog aludni? A Zsófia (Kálmán Zsófia, alapító, Bliss Alapítvány) járt közbe, hogy elengedjék.” Sifter Veronika beszélgetése Bóta Ildikóval. Hangfelvétel 2021.11.03.

²⁸ „Az előadásban részlet látható a BLISS Alapítvány TÁNCEÁNIA együttesének produkciójából: Koreográfus / táncterapeuta: Bóta Ildikó Táncolják: Bóta Ildikó, Puskássy Márk (12-én és 17-én) Bruckner Csaba vagy Potoczky Gábor (13-án és 18-án) Gribunov Anton (14-én és 15-én).” [n. n.], „Bozsik Yvette Társulat: *Táncterápia*...”.

²⁹ „Potoczky Gábor testének minden egyes apró mozdulata heroikus küzdelem, roppant lelkerő gyümölcse. A kerekesszékből – segítséggel – felálló férfi estéről estére magát a csodát játssza el: felkel, és jár. Megkísérli visszavenni az uralmat nehezen engedelmessé tagjai fölött – és győz.” HALÁSZ Tamás, „A mozdulat végpontjai: *Táncterápia*”, *Színház* 38, 4. sz. (2004): 43–44. És: „Nagy kockázatot vállalt Bozsik Yvette, amikor úgy döntött, hogy kerekesszékes mozgássérült gyerekeket léptet fel a Táncterápiában. Jól mérlegelt a koreográfus, mikor úgy döntött, hogy a nagy jelenetet hosszú, majd negyven perces előkészítés után mutatja be. Ha

Bozsik 2008-ban rendezte meg *Lélektánc* című darabját, ismét Tánceánia tagok részvételével. A Budapesti Tavasz Fesztiválra készült darabban a Tánceánia tagjai nem csupán előadóként, de alkotótársként is megjelentek, hiszen az alkotói folyamatba is bekeverültek a Tánceániában folyó munka módszertani A L'Oreal cég támogatásának köszönhetően az előadás 10 alkalmas országos nyári turnéra ment 2009-ben.³⁰

ugyanis már az előadás első harmadában betolják a fiatal embert, vagy esetleg többször is meg kell jelennie, akkor a jelenség – jelentőségét veszve – szenzációhajhász mutatóvá válik degradálódik.” KÚTSZEGI Csaba, „Élni jó és én ez el tudom táncolni”, *Magyar Hírlap*, 2004. febr. 28–29., 31. „Sajnálattal látam azonban a színpadon a vitustánc alá vett guruló-székes, fizikailag sérült férfinek és ápolójának az etűdjét. Friciska ez? Kiszólás? Gúny? Önirónia? A reménytelenség érzése? Mégsincs tehát terápia? Hisz nevezhető-e annak az ápolónő kétes értékű tánca, amelyben a tolószékes fiú szerencsétlenségével kacérkodik, felmászva a székre is, érintkezve a testével is. Ha a terápia és a gyógyulás a valódi cél, akkor megengedhetetlennek tűnik, hogy koreográfiai elemmé degradáljuk, és meghurcoljuk a sérült embert a színpadon. Lehet, hogy nem is tudja, miben van része. De még ha tudja is, miért ne lehessen ő is önmaga, ahogy az összes többi szereplő? Az Önmaga szerint való táncolás lehetősége akkor adatna meg számára, ha hagynák, hogy a darab lelassuljon hozzá – mint egy kivételes, tőlünk nagyon különböző világú előadóhoz.” BAJNA Zsóka, „Sejt-elmek”, *Ellenfény* 8, 3. sz. (2004): 28–30, 28.³⁰ „Az előadás az esélyegyenlőség jegyében 2008-ban zajló Budapesti Tavasz Fesztivál keretében készült. Mint Bozsik Yvette kifejtette, bár korábban a *Tánc Terápia* című előadásában már szerepeltek a Tánceánia Együttes halmozottan sérült tagjai, a *Lélektánc* az első, valóban közösen készített munkájuk.

Bóta Ildikó és Potoczky Gábor *Vonulat* című előadása 2010-ben bekerült az első Tantermi Színházi Szemle előadásai közé.³¹ A Szemle 2011 elején, MU Színházban került megrendezésre. Potoczky Gábor ekkor már

»Számunkra teljesen újszerű és nagyon tanulságos volt az a módszertan, amivel a próbák alatt szembesültünk – emlékszik vissza a Kossuth- és Harangozó Gyula-díjas táncművész, koreográfus. – Nem egy előzetesen eltervezett koreográfiával érkeztem: hetekig folyó, körbeülő beszélgetések után a két társulat tagjainak összepárosításából és meglepő szituációkba helyezéséből születtek meg azok az improvizációk, melyekből az előadás később felépült – ebben a munkafolyamatban segítő társaim Bóta Ildikó és Iványi Marcell voltak.« Bozsik az azóta készült *Lány, kertben* és a Gyergyószentmiklóson bemutatott *Játszóter* című előadásait már a Tánceániától tanult, a próbafolyamatot és a táncosokat egyaránt inspiráló improvizációs módszerrel koreografálta meg.” [n. n.], „Bozsik Yvette Társulat: *Lélektánc*”, *szinhaz.hu*, 2009.05.01,

https://szinhaz.hu/2009/05/01/bozsik_yvette_lelektanc.

³¹ „2010-ben a FÜGE a Polgár Krisztina Em-lékalap megbízásából pályázati felhívást tett közzé Tantermi Színházi Projekt címmel. A pályázat célja olyan színházi előadások létrejöttének motiválása és továbbjártásának támogatása volt, amelyek a középiskolás réteget szólítják meg és mobilitásuknál fogva alkalmasak iskolai, tantermi vendéjátékokra. A beérkezett projekteket szakmai zsűri bírálta el: Gáspár Máté, Nánay István és Verkerdy Tamás. A legjobbnak vagy legizgalmasabbnak tartott előadások a kétnapos szemle keretein belül mérettettek meg szakértői, tanári, valamint diák közönség előtt.” [n. n.], „Tantermi Színházi Projekt ismertetése”, hozzáférés: 2021.11.19, <https://www.szinhazinevelés.hu/szervezet/fuge-produkcio/>.

elektromos kerekesszékekkel közlekedett. Bár a jogi szabályozás szerint a magyarországi színházaknak 2011 elején a hatályos jogszabályok (többször módosított) határideje szerint már akadálymentesített térként lehetővé kellett volna tenniük a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést,³² akadálymentesítés hiányában az előadást a MU Színház aulájában, a kövön játszották, a nézők a lépcsőn ültek. A szemle nagy szakmai nyilvánosságot kapott, ugyanakkor a 16 előadást összegző írásokban kevés szó esett a *Vonulatról*.³³

³² „29. § (6) A törvény kihirdetésekor már meglévő középületek akadálymentessé tételét fokozatosan, de legkésőbb 2005. január 1-jéig el kell végezni.” 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.

„7/B. § (1) A 4. § fa) -fb) alpontjában meghatározott – 2007. április 1-jén már működő – közszolgáltatások vonatkozásában az egyenlő esélyű hozzáférés megvalósításának határideje 2010. december 31.” 2007. évi XXIII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításáról.

„A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) 2007. évi módosítása igen lényeges szemléletbeli változást hozott. Az azt megelőzően előírt, alapvetően a középületekre értelmezhető és elsősorban a mozgássérült személyek szükségleteit szem előtt tartó akadálymentesítési kötelezettséget felváltotta a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtésének kötelezettsége” PANDULA András, szerk., *Segédlet a közszolgáltatásokhoz és egyéb szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez* (Budapest: Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhatalmi Nonprofit Kft, 2015), 9.

³³ „A másik előadás, ami nehezen képzelhető el – ismerve a magyar iskolaépületek adott-

Potoczky Gábor 2021. január 3-án elhunyt.³⁴ Bóta Ildikó 2021 novemberében *Pure* címmel előadást készített, melynek alapját három, a

ságait –, hogy fizikailag egy tanterembe vagy akár más iskolai közösségi terekbe bevihető volna, az a Tánceánia *Vonulat* című produkciója: egy halmozottan sérült férfi (Potoczky Gábor) és egy táncos-táncterapeuta (Bóta Ildikó) kettőse. A szöveg helyett a mozgás kényszerűen redukált eszközeivel élő előadás ezen a formai problémán túl azt a zavarba ejtő kérdést veti fel, hogy ami terápia-ként működik, produkcióként több-e, mint ennek az elszánt és lélekemelő munkának a demonstrációja.” Szűcs Mónika, „Osztálytalálkozó: Tantermi Színházi Szemle”, *Ellenfény* 16, 3–4. sz. (2011): 43–48, 44.

„A szegregált oktatás hátránya, hogy kevesen találkoznak halmozottan sérültekkel. Ezt a problémát oldani szeretné a Tánceánia *Vonulat* című előadása, melyben a súlyosan mozgáskorlátozott fiú táncol ép társával. Témájuk alapja a nő és férfi kapcsolata, az utána következő beszélgetésből pedig apró részletek is kiderültek egy ismeretlen életvezetéséből.” ERTL Dóra, „»A színházművészetnek is szüksége van az iskolai előadásokra«”, *fidelio.hu*, 2011.03.29, <https://fidelio.hu/edu-art/a-szinhazmuveszetnek-is-szuksege-van-az-iskolai-eloadasokra-82891.html>.

³⁴ „Potó, aki eltáncolta, amit érzett, amit gondolt, aki az első tánc duettet alkotta, adta elő Bóta Ildikóval, aki megalapította a Tánceánia Együttest több, mint húsz évvel ezelőtt, most már máshol táncol... január 3-án hagyott itt minket, váratlanul. Megrendültünk, még nem hisszük el, mert érezzük az érintését, a mosolyát, a táncainkban benne van az ő mozdulata, a lény. Egyszerűen »csak« velünk van ... és lesz.” Az Artman Egyesület közleménye, „Potoczky Gábor, Potó és a Tánceánia 1998 – 2021”, *artman.hu*, hozzáférés: 2021.11.16, <https://artman.hu/potoczky-gabor-poto-es-a-tanceania-1998-2021/>.

Tánceánia együttesben részt vevő szülővel, köztük Potoczky Magdolnával készített interjú hangfelvétele adja. Az interjúkból áll össze az a hangtér, mely körülöleli az előadókat – Környei Kristófot és Tóth Károlyt.³⁵

³⁵„Az előadás alapját három szülővel készített interjú adta, melyeket hangfelvételeken rögzített Bóta Ildikó, ezzel a szülői perspektívát fókuszba helyezve, ami eddig az Artman művészi munkájában közvetlenül nem jelent meg. A *PURE* kiemeli a sérült tagok szüleinek gondolatait, meglátásait a gyermekeikről, a Tánceánia Együttesről. Fontos itt látni a szülők alkotást lehetővé tevő szerepét: hiszen rajtuk múlik, hogy a sérült táncosok egyáltalán részt tudnak-e venni a próbákon, így elkerülhetetlen, hogy a szülők is bevonódjanak. Az összesen nyolc óra hosszú szülővel folytatott interjúzásból készült az a hangtér, ami az előadást körbe öleli. Az öszszévágott szülői monológok adták a hangtér vázát, keretezték a munkát, amelyet az alkotók saját reflexiói is formáltak – ami a színpadon történik, az a sűrített hanganyagra és az alkotók saját érzéseire is rezonál. A munkát továbbá jelentősen befolyásolta a gyász, amelyet a társulat három tagjának, Potoczky Gábornak, Eszes Dávidnak és Sellyei Péternek az elvesztése okozott. Hiányuk alapjaiban rengette meg a Tánceániát, komoly megpróbáltatásokkal és dilemmákkal járt a koronavírus-járvány miatti bizonytalanságok mellett. A készülés során a mély pontokból Bóta Ildikót a két szereplővel, Tóth Károllyal és Környei Kristóffal való közös munka megőrzésének értéke lendítette tovább. Így készülhetett el végül az előadás, ami a nagyközönség elé tárja, hogy a fogyatékoság mi-
ben jelenthet fájdalmat az érintett szülők számára és egyben egy fontos állomás az alkotók számára a gyász feldolgozásához vezető úton, a Tánceánia szempontjából pedig egy korszak lezárását is jelenti.” RÁCZ Anna, „Az Artman alkotóit társaik elvesztése is megrendítette”, *librarius.hu*, 2021.11.24,

Az előadás adatai

Cím: Fény-űzők. *Bemutató dátuma:* 2003. szeptember 25. *További előadások:* 2003. szeptember 26. *Bemutató helyszíne:* MU Színház. *Rendező-koreográfus:* Bóta Ildikó, Potoczky Gábor. *Táncosok:* Bóta Ildikó, Potoczky Gábor. *Fény:* Bánki Gabriella.

Bibliográfia

Jogszabályok:

1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.
1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.
2007. évi XXIII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításáról.

- BAJNA Zsóka. „Sejt-elmeink”. *Ellenfény* 9, 3. sz. (2004): 28–30.
BERECZ Zsuzsa. „Táncképesség: Az ArtMan Egyesület munkájáról”. *Színház* 49, 7. sz. (2017): 10–14.
BÓTA Ildikó. „Aki lélegzik, táncolni is képes”. Hozzáférés: 2022.02.04. <http://artman.hu/aki-lelegzik-tancolni-is-kepes/>.
A CandoCo Dance Company ajánlata a MU színház részére. 2000. évi turné, szórólap. SZFA–OSZMI Táncarchívum.
ERTL Dóra. „»A színházművészetnek is szüksége van az iskolai előadásokra«”. *fidelio.hu*. 2011.03.29. <https://fidelio.hu/edu-art/a-szinhazmuveszetnek-is-szuksege-van-az-iskolai-eloadasokra-82891.html>.
FÉDERER Ágnes. „Ildi, a zene és én”. *Népszabadság*, 2004. jan. 02., 8.

<https://librarius.hu/2021/11/24/az-artman-alkotoit-tarsaik-elvesztese-is-megrenditette/>.

- HALÁSZ Tamás. „A mozdulat végpontjai: *Tánc-terápia*”. *Színház* 38, 4. sz. (2004): 43–44.
- HALÁSZ Tamás. „A testben múló idő”. *Színház* 49, 1. sz. (2017): 12–16.
- HALÁSZ Tamás. „Jószolgálat: Bozsik Yvette: *Lélektánc*”. *revizoronline.hu*. 2008.03.23. <https://revizoronline.com/hu/cikk/248/bozsik-yvette-lelektanc/>.
- HALÁSZ Tamás. „Mozgáskorlátozatlanok”. *Népszabadság*, 2002. aug. 08., 9. (sze). „Nívódíjas a magyar mozgásterápiás műhely”. *fidelio.hu*. 2016.06.08. <https://fidelio.hu/tanc/nivodijas-magyar-mozgasterapias-muhely-17083.html>.
- KÚTSZEGI Csaba. „Élni jó és én ez el tudom táncolni”. *Magyar Hírlap*, 2004. febr. 28–29., 31.
- (KÁG). „Meztelen és való”. *Kurír*, 1996. nov. 29., 11.
- MOLNÁR Györgyi. „Akik eltáncolják a muzsikát”. *Magyar Nemzet*, 2008. okt. 27., 14.
- [n. n.]. „»Pesszimista és szomorú«: Ladjánszki Márta koreográfus”. *Magyar Narancs*, 2010. szept. 16., 46.
- PANDULA András, szerk. *Segédlet a közszolgáltatásokhoz és egyéb szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez*. Budapest: Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Non-profit Kft, 2015.
- REGŐS Pál és REGŐS János. *Színház ég és föld között*. Budapest: Műgyetem, 2008.
- sisso. „Kezdetben volt a bolondok uzsonnája: (Értelmi fogyatékosok előadásai)”. *Magyar Narancs*, 1998. máj. 21., 32.
- SZEMESSY Kinga. „A formanyelv új, de az útpadka magas: Nem konvencionális testek a nemzetközi táncszínpadon”. *Színház* 49, 4. sz. (2017): 16–19.